

בראשית פרק לב

- (כג) וַיִּקַּם בְּלִילָהּ הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נַשְׂוֹי וְאֶת שְׁתֵּי שְׁפָחָתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֵר אֶת מַעְבְּרַי יַבֵּק :
- (כד) וַיִּקְחֶם וַיַּעֲבֵרֶם אֶת הַנְּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת אֲשֶׁר לוֹ :
- (כה) וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר :
- (כו) וַיִּרְאָה כִּי לֹא יָכַל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עִמּוֹ :
- (כז) וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלַּחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתָּנִי :
- (כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה שָּׂמַךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב :
- (כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר עוֹד שָׂמַךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִית עִם אֱלֹהִים וְעַם אַנְשִׁים וַתּוֹכַל :
- (ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲגִידָה נָא שְׂמֶךְךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשָׁמִי וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ שֵׁם :
- (לא) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פְּנִים אֶל פְּנִים וַתִּנְצַל נַפְשִׁי :
- (לב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֵּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנּוּאֵל וְהוּא צֹלַע עַל יָרְכוֹ :
- (לג) עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נִגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה :

רש"י בראשית פרק לב

- (כה) ויותר יעקב - שכח פכים קטנים וחזר עליהם:
- ויאבק איש - מנחם פירש ויתעפר איש, לשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בתר דאביקו ביה, ואבק ליה מיבק, לשון עניבה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו. ופירשו רבותינו ז"ל שהוא שרו של עשו:
- (כו) ויגע בכף ירכו - קולית הירך התקוע בקלבוסי קרוי כף, על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע - נתקעקה ממקום מחברתה, ודומה לו (ירמיה ו ח) פן תקע נפשי ממך, לשון הסרה. ובמשנה לקעקע ביצתו, לשרש שרשיהו: (כז) כי עלה השחר - וצריך אני לומר שירה ביום:

בראשית פרק כח

- (י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה :
- (יא) וַיִּפְגַע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָּא הַשֵּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא :
- (יב) וַיַּחְלֵם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֲרָצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וַיִּרְדּוּ בּוֹ :
- (יג) וְהִנֵּה יִקְנֹק נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יִקְנֹק אֱלֹהֵי אֲבִרְהָם אֲבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאֲרָץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֲתִנַּנְנָה וְלִזְרַעְךָ :
- (יד) וְהִנֵּה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאֲרָץ וּפְרָצְתָּ מִמָּה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרַכְכוּ בְּךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה וַיִּבְרַעַךְ :
- (טו) וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵךְ וְשִׁמְרֵתִיךָ כְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֵּתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ :
- (טז) וַיִּיקַּץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ יִקְנֹק בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי :
- (יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם :
- (יח) וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֲבָן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאשֹׁתָיו וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ :
- (יט) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בַּיִת אֵל וְאוּלָם לוֹ שֵׁם הָעִיר לְרֹאשְׁנָה :
- (כ) וַיִּדַר יַעֲקֹב נֶדָר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בְּדַרְךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וְגִבְדָּ לְלִבִּי :
- (כא) וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֵל בַּיִת אָבִי וְהִנֵּה יִקְנֹק לִי לְאֱלֹהִים :
- (כב) וְהָאֲבָן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמְתִי מַצְבֵּה יִהְיֶה בַּיִת אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תֵּתֶן לִי עֲשֶׂר אֶעֱשָׂרְנוּ לָךְ :

רש"י בראשית פרק כח

- (יא) ויפגע במקום - לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו (לעיל כב ד) וירא את המקום מרחוק: ויפגע - כמו (יהושע טז ז) ופגע ביריחו, (שם יט יא) ופגע בדבשת. ורבותינו פירשו לשון תפלה כמו (ירמיה ז טז) ואל תפגע בי, ולמדנו שתקן תפלת ערבית. ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין צא ב): כי בא השמש - היה לו לכתוב ויבא השמש. כי בא השמש, משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם: וישם מראשותיו - עשאן כמין מרזב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות. התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקדוש ברוך הוא אבן אחת, וזהו שנאמר (פסוק יח) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא - לשון מיעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה: (יב) עולים ויורדים - עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו:
- (יג) נצב עליו - לשמרו: שכב עליה - קיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו:
- (יד) כי אם בית אלהים - אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקדוש ברוך הוא צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו יעקב קראה לירושלים בית אל וזו לז היא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן. אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזהו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין צא:). שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו ויפגע במקום. [ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרין בפרק גיד הנשה (חולין צא:). וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ]:

רמב"ן בראשית פרק כח

(יז) כי אם בית אלהים וזה שער השמים - הוא בית המקדש שהוא שער לעלות משם התפללות והקרבות לשמים. וכתב רש"י... ולא נראה לי כלל, שאין קפיצת הארץ שהזכירו ביעקב אלא כאותה שאמרו באליעזר עבד אברהם שבא ביום אחד לחרן, כמו שאמרו בסנהדרין (צה א) שלשה קפצה להם הארץ, אליעזר עבד אברהם, ויעקב אבינו, ואבישי בן צרויה. ופירשו אליעזר עבד אברהם, דכתיב (לעיל כד מב) ואבא היום אל העין, למימרא דההוא יומא נפק. יעקב, דכתיב ויפגע במקום. כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, כיון דהרהר בדעתיה למהדר קפצה ליה ארעא, מיד ויפגע במקום: הנה בפירוש אומרים שכיון שעלה בלבו בחרן לחזור קפצה לו הארץ ופגע במקום שהתפללו בו אבותיו, לא שחזר לבית אל ולא שקפץ הר המוריה ובא לשם. ובבראשית רבה (נט יא) עוד עשו שניהם שוים בקפיצה, אמרו ויקם וילך אל ארם נהרים (לעיל כד י), בר יומו, ואבא היום אל העין, היום יצאתי והיום באתי. וביעקב דרשו (ב"ר סח ח) כן, וילך חרנה, רבנין אמרין בר יומו:

ומה טעם שיקפוץ הר המוריה ויבא עד בית אל אחר שטרח יעקב לחזור מחרן ועד בית אל מהלך כמה ימים. ועוד, כי בית אל איננו סוף גבול ארץ ישראל מפאת חרן, כי חרן ארץ קדם הוא. ועוד, שאין האמצעות נקרא שפוע הסולם. ועוד, מה טעם להיותו כנגד בית אל, והאמצע איננו מורה על דבר יותר מכולו:

אבל מדרשים הללו ענין אחר להם. אמרו שם בבראשית רבה (סח ה) אמר רבי הושעיה, כבר כתיב (לעיל כח ז) וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם, ומה תלמוד לומר ויצא יעקב מבאר שבע, **אלא אמר, אבא בשעה שבקש לצאת לחוצה לארץ מהיכן הורשה לו, לא מבאר שבע, אף אני הריני הולך לבאר שבע, אם נותן לי רשות הריני יוצא ואם לאו איני יוצא, לפיכך הוצרך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע:**

וכונת המדרש הזה כי הם סבורים שיעקב בחברון נתברך שהוא ארץ מגורי אביו, ולשם חזר אליו, שנאמר (להלן לה כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק. ואם כן הכתוב שאמר ויצא יעקב מבאר שבע, כי כאשר צוהו אביו ללכת אל לבן הלך שם ליטול רשות, והוא המקום שלן בו וראה מראות אלהים ונתן לו הרשות לצאת, כמו שאמר ושמתיו בכל אשר תלך והשיבותיו אל האדמה הזאת:

הסולם שראה, לדעת רבי יוסי בן זימרא ראה שרגליו בבאר שבע במקום אשר הוא שוכב שם, וסוף שיפועו שהוא ראש הסולם מגיע עד כנגד בית המקדש, נסמך בשמים בפתח שהמלאכים נכנסים ויוצאים בו, והשם הנכבד נצב עליו, ולכן ידע שבאר שבע הוא שער השמים טוב לתפלה, ובית המקדש בית אלהים. ובבקר נשא יעקב רגליו מבאר שבע וילך חרנה בן יומו, והיא קפיצת הדרך שלו. זהו דעת רבי יוסי בן זימרא שאמר בבראשית רבה (סו ז) הסולם הזה עומד בבאר שבע ושיפועו מגיע עד בית המקדש, שנאמר ויצא יעקב מבאר שבע, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה:

והאבן אשר שם מצבה לא במקום שכיבתו הקים אותם, שהרי באר שבע איננו בית אל, והוא בבית אל העמיד אותה ולשם חזר בשובו, שנאמר (להלן לה א) קום עלה בית אל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך וגו', אבל הקים אותה כנגד השיפוע במקום שראש הסולם עומד שקרא אותו בית אלהים, והיא עיר לוז. ולדעתו של רבי יוסי בן זמרא לוז היא ירושלים שקראו בית אל. ואפשר שיהיה כן לפי המקראות שבספר יהושע. ובאמת שאיננו בית אל הסמוך לעי, כי כן שם העיר ההיא לראשונה בימי אברהם וקודם לכן:

ורבי יהודה ברבי סימון חלק שם (בב"ר סט ז) על רבי יוסי בן זימרא ואמר הסולם הזה עומד בבית המקדש, ושיפועו מגיע עד בית אל, מאי טעמיה, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה וגו' ויקרא שם המקום ההוא בית אל. ודעת רבי יהודה ברבי סימון כי "ויפגע במקום" הוא הר המוריה. וילן שם כי בא השמש לו בלא עתו, שאמרו צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, וראה הסולם רגליו במקום ההוא ושיפועו שהוא ראשו מגיע עד כנגד בית אל זה, והיא עיר לוז. ואמר כי זה המקום בית אלהים, ושיפוע הסולם שער השמים. והנה הר המוריה טוב לתפלה, וגם בית אל מקום ראוי לעבוד שם האלהים והקים המצבה בבית אל, כי לדעת כולם כנגד השיפוע הקים אותה:

ויסכים דעתו של רבי יהודה ברבי סימון עם המדרש שבגמרא בפרק גיד הנשה (חולין צא ב) ובפרק חלק (סנהדרין צה ב) שיעקב יצא מבאר שבע והלך לחרן וכשנמלך לחזור ולהתפלל במקום שהתפללו אבותיו בהר המוריה, אז קפצה לו הארץ ויפגע מיד בהר המוריה. ושמה דעתם שקפצה לו בהליכה ובחזרה כדברי האומר (בב"ר סח ח) וילך חרנה בן יומו, ויפגע במקום מיד בפתע פתאום:

ומצאתי עוד מפורש בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק לה), אמר בן שבעים ושבע שנה היה יעקב בצאתו מבית אביו, והיתה הבאר מהלכת לפניו מבאר שבע ועד הר המוריה מהלך שני ימים, והגיע לשם בחצי היום וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא, יעקב, הלחם בצקלונך והבאר לפניך לאכול ולשתות ולשכב במקום הזה, אמר לפניו, רבון כל העולמים, עד עכשיו יש לשמש ירידות מעלות חמשים ואני שוכב במקום הזה, ובלא עתו בא השמש ממערב, והביט יעקב וראה את השמש בא במערב, וילן שם כי בא השמש, לקח יעקב שתיים עשרה אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אביו ושם אותם מראשותיו, להודיעו שעתידין לעמוד ממנו שנים עשר שבטים. ונעשו כלן אבן אחת, להודיעו שכלן עתידים להיות גוי אחד בארץ, שנאמר (ש"ב ז כג) ומי כעמך ישראל גוי אחד:

השכים יעקב בבקר בפחד גדול ואמר ביתו של הקדוש ברוך הוא במקום הזה, שנאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום, **מכאן אתה למד שכל המתפלל בירושלם כאלו מתפלל לפני כסא הכבוד, ששער שמים הוא פתוח לשמוע תפלתן של ישראל, שנאמר וזה שער השמים.** ושב יעקב ללקט האבנים ומצא אותן כלן אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה, שנאמר ויצוק שמן על ראשה. מה עשה הקדוש ברוך הוא, נטל רגל ימינו וטבע את האבן עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ כאדם שהוא נותן סניף לכיפה, לפיכך נקראת אבן שתיה ששם הוא טבור הארץ, ומשם נפתחה הארץ, ועליה היכל ה' עומד, שנאמר והאבן הזאת אשר שמתה מצבה יהיה בית אלהים, **ומשם נשא רגליו וכהרף עין בא לחרן, עד כאן:** והנה המדרשים כולם, אף על פי שיש ביניהם חלופ במקצת, אבל כלם מודים שקפיצת הארץ היתה ליעקב שהלך מהלך כמה ימים כהרף עין. ויתכן שכלם מודים זה לזה ובכל הליכותיו קפצה לו, בלכתו מבאר שבע לחרן, וברצותו לשוב להר המוריה, ובצאתו משם לחרן. ואין אחד מכל המדרשים שיאמר כדברי רש"י: